

21 Μαΐου 2016

Ένας χαμένος φωτογραφικός θησαυρός αποκαλύπτει τη ναζιστική θηριωδία στην Κρήτη

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#)

104 ΣΤΟΝ ΤΑΦΟ ΤΟΥ ΣΚΟΤΩΜΕΝΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Ὁ πορτσισμός τῶν αἰμοπαρῶν ἐπιδρομέων ἀπὸ
ὅπου πέρασε, ἐκάρπισε τὰ πένθη τὴν συμφορὰ
καὶ τὴν ὀρφάνια εἰς μικρὰ παιδιὰ εἰς τὰ
εἰκονιζόμενα.

Κι' έτσι, δίπλα στο χείμαρρο του
χυθέντος Κρητικού αίματος, τὰ
δάκρυα τῶν μανναδῶν, σχηματίζου
ν σιγά-σιγά ἕνα ποτάμι ἀτέλειωτο.

Ελένη Μπέλλου

Ένας ιστορικής αξίας θησαυρός βρισκόταν χαμένος από το 1945. Ένας θάνατος πολλά χρόνια αργότερα, έγινε όμως η αιτία να ξεθαφτεί από την βαριά βιβλιοθήκη στην οποία ήταν κρυμμένος και να αποκαλυφθεί, αποκαλύπτοντας παράλληλα το μέγεθος της ναζιστικής θηριωδίας στην Κρήτη.

Πρόκειται για το αρχείο του φωτογράφου Κωνσταντίνου Κουτουλάκη, ο οποίος συμμετείχε στην Κεντρική Επιτροπή Διαπιστώσεως Ωμοτητών εν Κρήτη, που με επικεφαλής τον Νίκο Καζαντζάκη και συνοδοιπόρους τους διακεκριμένους καθηγητές του Πανεπιστημίου Αθηνών Ιωάννη Καλλιτσούνακη και Ιωάννη Κακριδή, γύρισε το νησί, όταν οι μνήμες αλλά και τα αποτελέσματα της ναζιστικής θηριωδίας ήταν ακόμα νωπά και τα κατέγραψε, με στόχο να μην σβηστούν ποτέ από τη μνήμη μας.

Το αρχείο παρουσιάστηκε για πρώτη φορά το 2015 στο Ηράκλειο και πριν λίγες μέρες ταξίδεψε στην καρδιά της Ευρώπης, στις Βρυξέλλες, όπου παρουσιάστηκε στην εκδήλωση που διοργάνωσε ο ευρωβουλευτής του ΣΥΡΙΖΑ Στέλιος Κούλογλου για τα «75 Χρόνια από τη Μάχη της Κρήτης», στο Ευρωκοινοβούλιο.

Μια Έκθεση που χάθηκε σε κάποιο υπουργείο

Η περιοδεία της Επιτροπής διήρκεσε από τις 29 Ιουνίου έως τις 6 Αυγούστου 1945, με τα μέλη της να προσπαθούν, με τα λιγοστά μέσα που είχαν στη διάθεση τους, να φτάσουν σε όσα περισσότερα σημεία της Κρήτης είχαν μαρτυρήσει κάτω από τη ναζιστική μπότα.

Οι περισσότερες υποδομές ήταν κατεστραμμένες. Οι ζωές των ανθρώπων με τους οποίους μίλησε ο Νίκος Καζαντζάκης, επίσης... Η Έκθεση, όπως και οι φωτογραφίες του Κουτουλάκη είχαν αποτυπώσει την κατάσταση της μετακατοχικής Κρήτης, συντάσσοντας ένα ανεκτίμητης αξίας ιστορικό ντοκουμέντο, το οποίο και παρέδωσε στο τότε αρμόδιο υπουργείο. Έκτοτε η τύχη της αγνοείται.

«Ποιό ήταν το υπουργείο; Ποιος την παρέλαβε; Γιατί δεν αξιοποιήθηκε η Έκθεση; Πού βρίσκεται σήμερα το πρωτότυπό της; Κανείς δεν ξέρει. Οι ιστορικοί που εδώ και χρόνια αναζητούν τα ίχνη της δεν μπορούν να βρουν κανένα στοιχείο που θα τους οδηγήσει σε αυτήν», λέει στο tnxs.gr ο επίκουρος καθηγητής Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Κρήτης Δημήτρης Ξενάκης, παράλληλα και επικεφαλής του Κέντρου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ιδρύματος, το οποίο και συνδράμει στην έρευνα τόσο της Έκθεσης Καζαντζάκη, όσο και του αρχείου Κουτουλάκη που κανονικά συμπεριλαμβάνεται σε αυτήν.

Αν κανείς αναλογιστεί ότι η Έκθεση αυτή συντάχθηκε το 1945, με έναν οδυνηρό

εμφύλιο πόλεμο για την Ελλάδα να ακολουθεί, εύκολα μπορεί να δώσει κάποιες απαντήσεις. «Κάποιος μπορεί να εξαφάνισε την Έκθεση Καζαντζάκη με κακό σκοπό, αλλά ακόμη και καλοπροαίρετα, για να μην εμβαθύνει το μίσος τόσο μεταξύ Ελλάδας και Γερμανίας, όσο κι ανάμεσα στις δύο πλευρές του εμφυλιακού μετώπου», θα πει σε μία εκτίμησή του ο καθηγητής.

Ευτυχώς ο Καζαντζάκης «προνόησε»

Αν και η ελληνική γραφειοκρατία, που φαίνεται ότι από τότε υπήρχε για τα καλά, φρόντισε να εξαφανίσει τις καταγραφές της Κεντρικής Επιτροπής Διαπιστώσεως Ωμοτήτων εν Κρήτη, ο Νίκος Καζαντζάκης «προνόησε» άθελα του, να έχουμε μία εικόνα για αυτές.

«Ευτυχώς, μια ευτυχής συγκυρία στάθηκε η αιτία να έχουμε σήμερα μία εκδοχή της Έκθεσης Ωμοτήτων. Πρόκειται για ένα χειρόγραφο αντίγραφο της Έκθεσης, το οποίο είχε δώσει ο Νίκος Καζαντζάκης στον Κρητικό λογοτέχνη και λόγιο, καθώς και αδελφικό του φίλο, Παντελή Πρεβελάκη», λέει στο tnxs.gr ο κ. Ξενάκης. Αυτό είναι ακόμα και σήμερα μια συνήθης πρακτική μεταξύ συγγραφέων και πανεπιστημιακών, που δίνουν ο ένας στον άλλο τα κείμενά τους για τυχόν διορθώσεις και παρατηρήσεις.

Ο Πρεβελάκης είχε φυλάξει το χειρόγραφο και 38 χρόνια μετά, το 1983 το παρέδωσε στον δήμο Ηρακλείου, ο οποίος και το εξέδωσε. Στον τόμο περιλαμβάνονταν και κάποιες φωτογραφίες του Κωνσταντίνου Κουτουλάκη, ήταν όμως ελάχιστες σε σχέση με τις πολλές που είχε τραβήξει και είχαν χαθεί. Όχι όμως για πάντα...

Ο θάνατος που αποκάλυψε τον θησαυρό

Μοιάζει με κατάρα... Έπρεπε κάποιος να φύγει από τη ζωή, ώστε το αρχείο Κουτουλάκη να ξαναζωντανέψει.

«Όταν ο ιστορικός δημοσιογράφος της Κρήτης Μανόλης Δουλγεράκης πέθανε, η οικογένειά του δώρισε το αρχείο και την πλούσια βιβλιοθήκη του στον δήμο Μαλεβιζίου. Ανάμεσα στη συλλογή του υπήρχαν κάποια αρνητικά. Στη φωτοθήκη που ήταν τοποθετημένα υπήρχε ο εξής τίτλος: Αρχείο Κουτουλάκη», θα πει ο Δημήτρης Ξενάκης.

Όταν τα αρνητικά εκτυπώθηκαν, ένα μυστήριο πολλών χρόνων – το πού κατέληξε το περίφημο αρχείο του φωτογράφου της Επιτροπής Διαπιστώσεως Ωμοτήτων εν Κρήτη – βρήκε επιτέλους τη λύση του. Ο Δουλγεράκης είχε άλλωστε εκδώσει τη δεκαετία του 1991 ένα ιστορικό λεύκωμα για τα τότε «50 Χρόνια από τη Μάχη της

Κρήτης», στο οποίο είχε συμπεριλάβει 22 φωτογραφίες του αρχείου Κουτουλάκη, ωστόσο τα αρνητικά που δωρήθηκαν το 2014 στον δήμο Μαλεβιζίου αντιστοιχούν σε 76 πολύτιμα ντοκουμέντα της σύγχρονης ιστορίας της Κρήτης.

Σημαντικό στοιχείο για την ταυτοποίηση των φωτογραφιών είναι το ότι πολλές από αυτές φέρουν αναλυτικές επεξηγηματικές λεζάντες, συχνά με υπογραφή του ίδιου του φωτογράφου ή κάποιου άλλου προσώπου, που υπογράφει με τα αρχικά Ζ.Α.Κ.

Αυτά τα αρνητικά παλαιού τύπου και διαστάσεων 10×12 εκατοστών μελετά πλέον μία επιστημονική ομάδα με επικεφαλής τους Μανώλη Δρακάκη και Γιώργο Τζωράκη, ένα έργο που γίνεται υπό την αιγίδα του δήμου Μαλεβιζίου, του εντεταλμένου για θέματα πολιτισμού της Περιφέρειας Κρήτης Κώστα Φασουλάκη και του Κέντρου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Πανεπιστημίου Κρήτης. «Αυτήν τη στιγμή γίνεται μία διπλή προσπάθεια. Δηλαδή και να ταυτοποιηθούν τα πρόσωπα που απεικονίζονται στις φωτογραφίες, αλλά και να συνδεθούν αυτές με τις καταστροφές που καταγράφονται στην έκθεση της Επιτροπής Ωμοτήτων, πράγμα πολύ χρήσιμο για τις ευρύτερες διεκδικήσεις της Ελλάδας», παρατηρεί ο κ. Ξενάκης.

Μετά από τόσα χρόνια στο φως

Οι Κρητικοί ήρθαν για πρώτη φορά σε επαφή με τα σημαντικά αυτά, ιστορικά για τον τόπο τους αλλά και για ολόκληρη την Ελλάδα, τεκμήρια σε μία έκθεση που διοργάνωσαν το καλοκαίρι του 2015 οι δήμοι Ηρακλείου και Μαλεβιζίου σε συνεργασία με την Περιφέρεια Κρήτης. Η έκθεση παρουσιάστηκε συμβολικά στη Στοά Μακάσι, που βρίσκεται στους πρόποδες της τελευταίας κατοικίας του Νίκου Καζαντζάκη.

Η ανταπόκριση του κόσμου στην έκθεση δεν ήταν μόνο μεγάλη αλλά και συγκινητική. «Είδαμε ανθρώπους να κλαίνει. Είχαμε επίσης την περίπτωση ενός επισκέπτη που βλέποντας μια φωτογραφία αναγνώρισε σε αυτήν τα άτομα που απεικονίζονταν», θυμάται ο Δημήτρης Ξενάκης.

Από εκεί η έκθεση ταξίδεψε στη μαρτυρική Βιάννο, στην Κριτσά από όπου και κατάγεται ο Κουτουλάκης και κατά την φετινή επέτειο της Μάχης της Κρήτης θα εκτεθεί στα Χανιά. Και από την Ελλάδα το αρχείο Κουτουλάκη έφτασε ως στις Βρυξέλλες, όπου και προβλήθηκε στην εκδήλωση του Στέλιου Κούλουγλου για τα «75 Χρόνια από τη Μάχη της Κρήτης», προκαλώντας συγκίνηση στο Ευρωκοινοβούλιο, για τη λεβεντιά με την οποία ο κρητικός λαός αντιστάθηκε στον κατακτητή, αλλά και για το βαρύ τίμημα που πλήρωσε με αίμα για την αντίστασή

του αυτή.

Ο Κουτουλάκης κατάφερε άλλωστε να αποτυπώσει με τον πιο εύγλωττο τρόπο τα κύρια γνωρίσματα της ζοφερής αυτής εποχής για την Κρήτη: την ανείπωτη δηλαδή καταστροφή, την ορφάνια και το πένθος που επέβαλε η φρικτή πραγματικότητα, μαζί όμως με ένα ακατάλυτο πείσμα για επιβίωση.

Επόμενος σταθμός, γιατί όχι και η Γερμανία. Αν και η ιδέα μπορεί ακόμα να μην είναι οικεία για μερίδα των Κρητικών, ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Κρήτης κ. Ξενάκης εκτιμά ότι μια έκθεση του αρχείου στη χώρα που γέννησε τον Χίτλερ, θα δώσει μία πιο ολοκληρωμένη εικόνα στους Γερμανούς, για τα όσα συνέβησαν στην Ελλάδα της Κατοχής.

«Το αρχείο Κουτουλάκη είναι ένα ντοκουμέντο το οποίο ενισχύει το κομμάτι των διεκδικήσεων των γερμανικών οφειλών, με την έννοια ότι η φωτογραφική αποτύπωση της αγριότητας που συνέβη, είναι και η πιο απτή απόδειξη για τις αξιώσεις της Ελλάδας προς την Γερμανία», καταλήγει ο Δημήτρης Ξενάκης.

Ποιός ήταν ο Κωνσταντίνος Κουτουλάκης

Όταν ο Κωνσταντίνος Κουτουλάκης επέστρεψε από τη Μικρασιατική εκστρατεία, που είχε λάβει μέρος εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, όπου και εργάστηκε ως τραπεζικός υπάλληλος.

Η φωτογραφία ήταν όμως το πάθος του και αν και αρχικά ασχολήθηκε ερασιτεχνικά, σύντομα τον κέρδισε, και τον έκανε να ανοίξει το δικό του φωτογραφείο.

Ήταν το 1952, όταν μαζί με άλλους 74 διακεκριμένους φωτογράφους της χώρας ίδρυσαν την Ελληνική Φωτογραφική Εταιρεία. Το ίδιο διάστημα συνεργαζόταν άλλωστε με τον ΕΟΤ τραβώντας κάποιες από τις θρυλικές φωτογραφίες τουριστικής προβολής της Ελλάδας, της εποχής.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960 η Έλλη Αλεξίου τον συνάντησε στην Αθήνα και μίλησε μαζί του για το έργο της Κεντρικής Επιτροπής Διαπιστώσεως Ωμοτητών εν Κρήτη, συμπεριλαμβάνοντας την μαρτυρία του στο βιβλίο της για τον Νίκο Καζαντζάκη, «Για να γίνει μεγάλος», (1966)

Αρχαίο Κουτούλακη - Δήμος Μαλεβιζίου

104 ΣΤΟΝ ΤΑΦΟ ΤΟΥ ΣΚΟΤΩΜΕΝΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Ὁ πολιτισμὸς τῶν αἰμοχαρῶν ἐπιδρομέων ἀπὸ
οἴου πέρασε, ἐκέρπησε τὰ πένθη, τὴν συμφορὰ
καὶ τὴν ὀρφάνια θὲ μικρὰ παιδιὰ εἶναι τὰ
εἰρηνοζόμενα.

253. Γκρέμιζαν τις ἐκκλησιές, βρώ-
μιζαν μετ' τὸ πέρασμά τους, τοὺς ἱε-
ροὺς χώρους τῶν μοναστηριῶν.

ΔΑΜΑΣΤΑ

Μέσα από τα ερείπια του εξαγοφισβείου
ανασείρουν τα κατεστραμμένα μηχανήματα.

139.

Ορφάνια

*Οι απάνθρωποι τυφελισμοί άρτισαν στην
ορφάνια χιλιάδες κρητίκισσους. —*

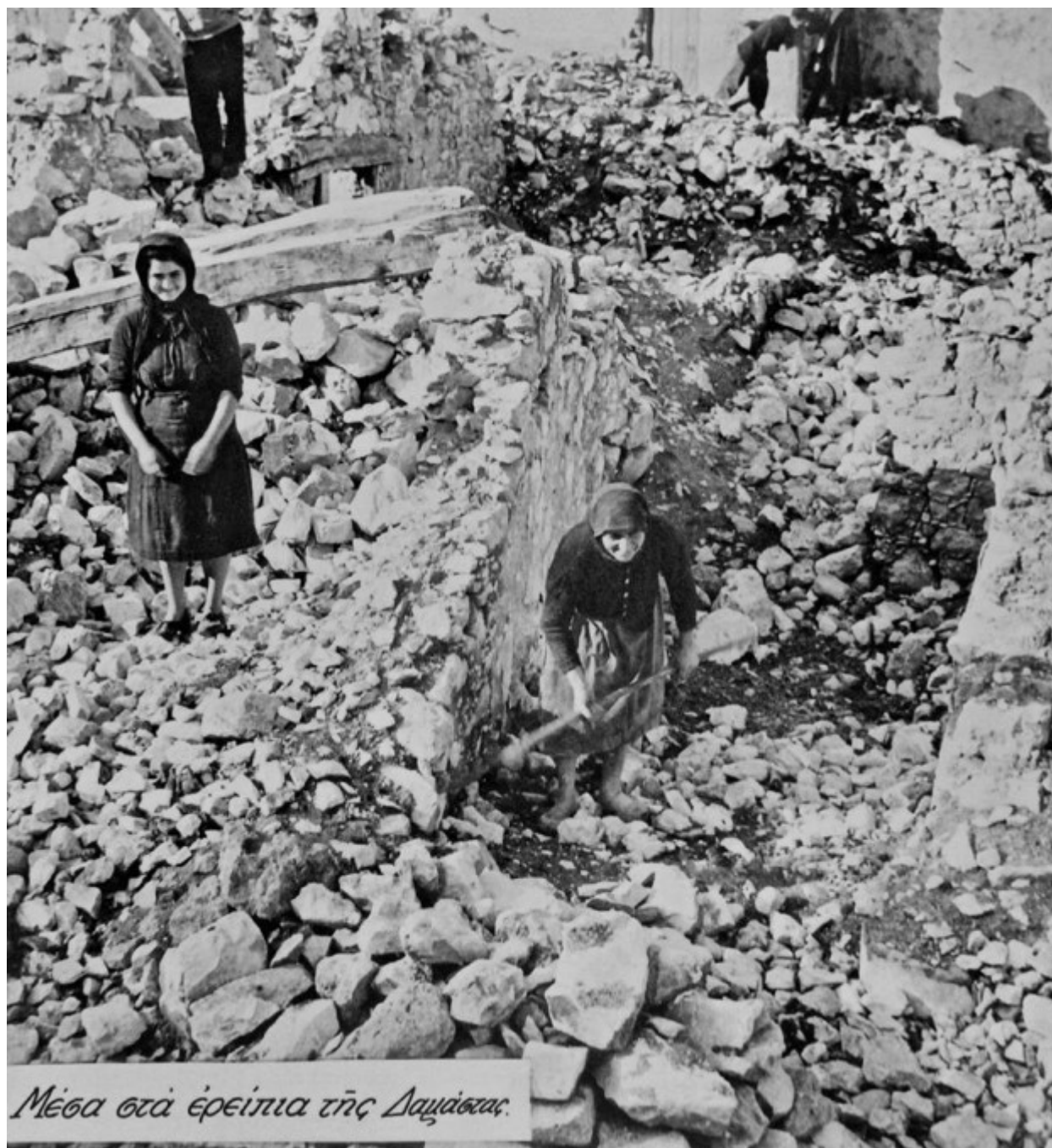
Στα Σκουφιά Α. Αλεξάνδρου, ποίηση τυφελισμολογία.

110

ΑΜΥΡΑΞ ΒΙΑΝΝΟΥ

Ὅσοι σταυροὶ εἶναι στίχοι ποίητες, τόσοι
ἔχουν ἐκτελεσθῆ ἀπὸ τοῦ ποιῆται αὐτοῦ.

Μέσα στα ερείπια τῆς Δαμάσκας.

Κί' ἔτσι, δίπλα στό χείμαρρο τοῦ
χυθέντος Κρητικοῦ αἵματος, τὰ
δάκρυα τῶν μαννάδων, σχηματίζου-
ν σιγά-σιγά ἓνα ποτάμι ἀτέλειωτο.

Πηγή: tvxs.gr